HAIKU NA BALKANU

Dušan Pajin – © 2018.

PRENOS I STVARANJE SAVREMENOG HAIKU POKRETA

Istoričari savremenog haikua ustanovili su da je prve prevode haikua sa japanskog na jedan od zapadnih jezika načinio još 1878., Bogdan Hazdeu (rumunski filolog), tek što se Japan otvorio prema svetu. Deset godina kasnije, 1888 javlja se prvi prevod haikua na engleski – od Čemberlena, u knjizi *Priručnik kolokvijalnog japanskog* (*A Handbook of Colloquial Japanese*, Basil. H. Chamberlain), koja je bila udžbenik japanskog, sa par primera haiku poezije.

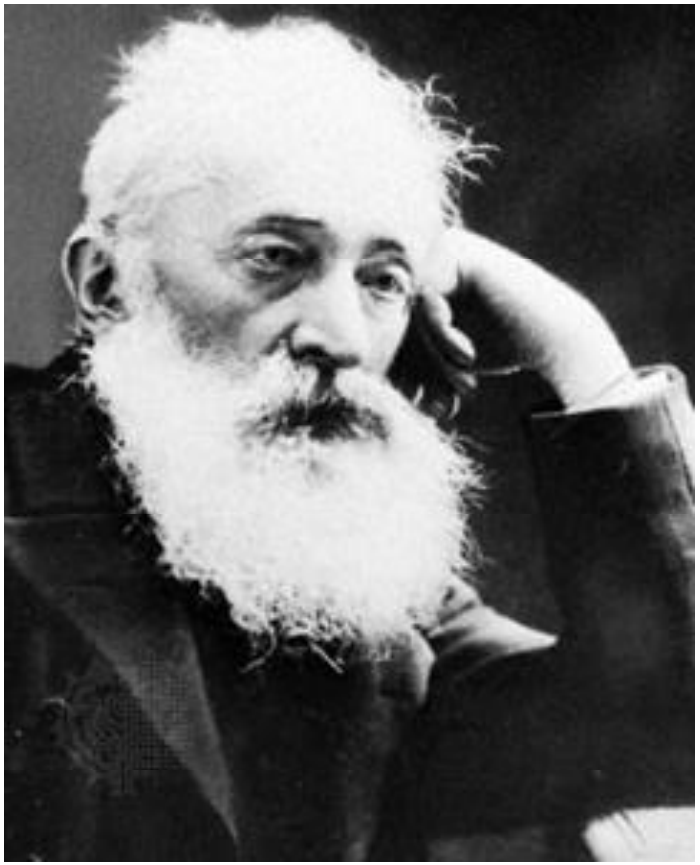

Bogdan Petriceicu Hasdeu (1836-1907)

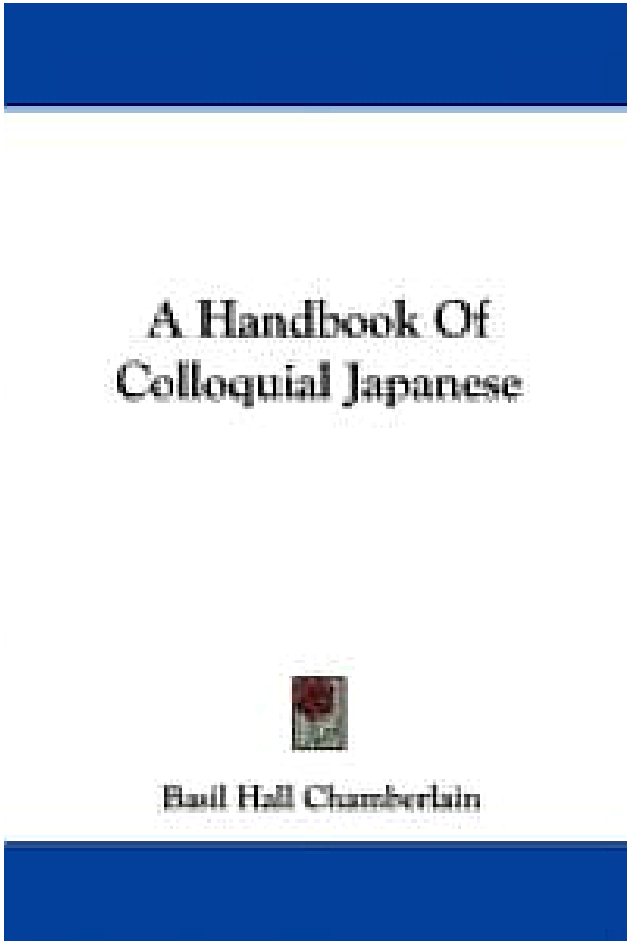

Kod nas su prve informacije o haiku poeziji stigle preko knjige M. Crnjanskog *Poezija starog Japana* (najpre u *Srpskom književnom glasniku*, 1925, a zatim kao knjiga - Beograd, 1928). On je predstavio Bašoa i tradiciju haikua. Njegov poetski senzibilitet je bio podstaknut haikuima, jer je želeo da kroz simpatiju i ljubav poveže tvorevine i ljude koji su bili daleko jedni od drugih (u vremenu i prostoru), kroz "osmeh koji utiče na travu" (mnogo kasnije, na drugoj strani nastaće knjiga *Tajni život biljaka*), ili ono što on naziva "darovima vode".

Kako tumači Crnjanski: *pesnici haikua su slikari, oni koji slikaju rečima, pesnik haikaija voli svaki pokret bilja i životinja i u svojoj bezgraničnoj budističkoj ljubavi i samilosti smatra se blizak insektu, drveću, svemu što cveta i precveta, svemu što biva i prođe.*

Miloš Crnjanski (1893-1977)

Marujama Okjo (1733-95):
Bor pod snegom

Crnjanskog privlači i spokoj koji prenose “borovi pod snegom”. To je inače blisko japanskoj metafori *aioi-no-matsu* - naklonosti koja nadilazi vreme i prostor. Crnjanski je u japanskoj poeziji posebno tragao za onim vrhunskim iskustvima spokoja, večnosti i eteričnosti, za koje je smatrao da su dostupni čoveku u posebnim trenucima.

D. Pajin: Bor pod snegom u noći (sećanje na M. Okjoa), 1995.

Zanimljivo je da su i naši kompozitori bili inspirisani pesmama japanskih i naših pesnika.

Miloje Milojević (1884-1946) je komponovao 1930. ciklus na Bašoove haikue.

Dejan Despić (1930-) je komponovao dva ciklusa. 1991, *Ozon domovine* (opus 105, na haiku pesme Desanke Maksimović), a 1992, *Krug* (op. 107 - na stihove japanskih klasika).

Rajko Maksimović (1935-) je 1966. komponovao dva dela na Bašoove stihove, i tri dela na stihove Šikija i Moritake (kompozicije su prvi put izvedene na Zagrebačkom muzičkom bijenalu 1967).

Dejan Despić

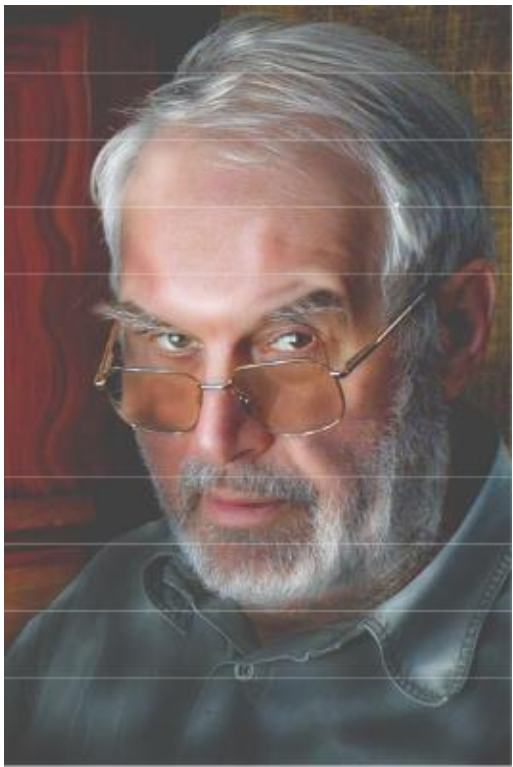

Rajko Maksimović

U ex-Jugoslaviji posleratni razvoj haiku počinje 60-tih godina, kada se štampaju prve knjige haikua (*Leptirova krila*, Dubravko Ivančan u Zagrebu, 1964.), a Vladimir Zorčić (1941-1995) u Beogradu, dok je Milan Tokin (1909-62) pisao pre njih (neobjavljenu zbirku *Godišnja doba*).

Nešto kasnije objavljuje haikue i Desanka Maksimovic (1898-1993), Dubravko Ivančan (1931- Zagreb), Alexander Neugebauer (1930-1989) u Novom Sadu, Zvonko Petrović (1925 -2009) u Varaždinu, koji je uređivao i jedan od prvih časopisa (*Haiku*, 1977-81).

Vladimir Devide (1925-2010) u Zagrebu objavljuje 1970. teorijsku knjigu *(Japanska poezija i njen kulturno-povjesni okvir)* sa brojnim prevodima klasika sa japanskog.

Dejan Razić (1935-1985) u Beogradu predaje japanski i kineski (od 1972) i objavljuje dve knjige o haikuu (*Razvoj haikai poezije od nastanka do Bašoa* i *Vrhunac haikai poezije - Macuo Bašo*, Novi Sad, 1979).

.

D. Maksimović

V. Devide

Tokom 80-tih ustanovljuju se *Haiku maraton* (1982) i *Jugoslovenski haiku konkurs* (1985) angažovanjem Slavka Sedlara iz Vršca. Prvi srpski haiku časopis je *Paun*, pokrenut 1988. godine u Požegi (urednik Milijan Despotović).

Tokom 80-tih je upoznavanje japanske i drugih istočnih kultura dobilo podsticaj i širi kontekst kroz časopis KULTURE ISTOKA (1983-92)., ugašen kad su 1992. uvedene sankcija.

Tokom 90-tih uprkos građanski ratovima, haiku pokret u Srbiji (i drugih delovima bivše Jugoslavije doživljava dalji uspon). Osnivaju se klubovi i časopisi, od Niša do Novog Sada.

Josa Buson (1716 - 1784): Dve vrane

1991. osnovan je beogradski haiku klub Šiki, po pesniku Šikiju.

1999. Anakiev sa Serž Tomeom (Belgija) postavlja sajt Haiku udruženja jugoistočne Evrope – http://users.win.be/W0056898/hasee/hasee.html (sajt više ne postoji)

2000. osnovano je Haiku udruženje Jugoslavije, u Beogradu, a iste godine u Budimpešti Mađarski haiku klub, u sklopu Društva mađarsko-japanskog prijateljstva. On organizuje haiku susrete u Japanskom vrtu u Budimpešti.

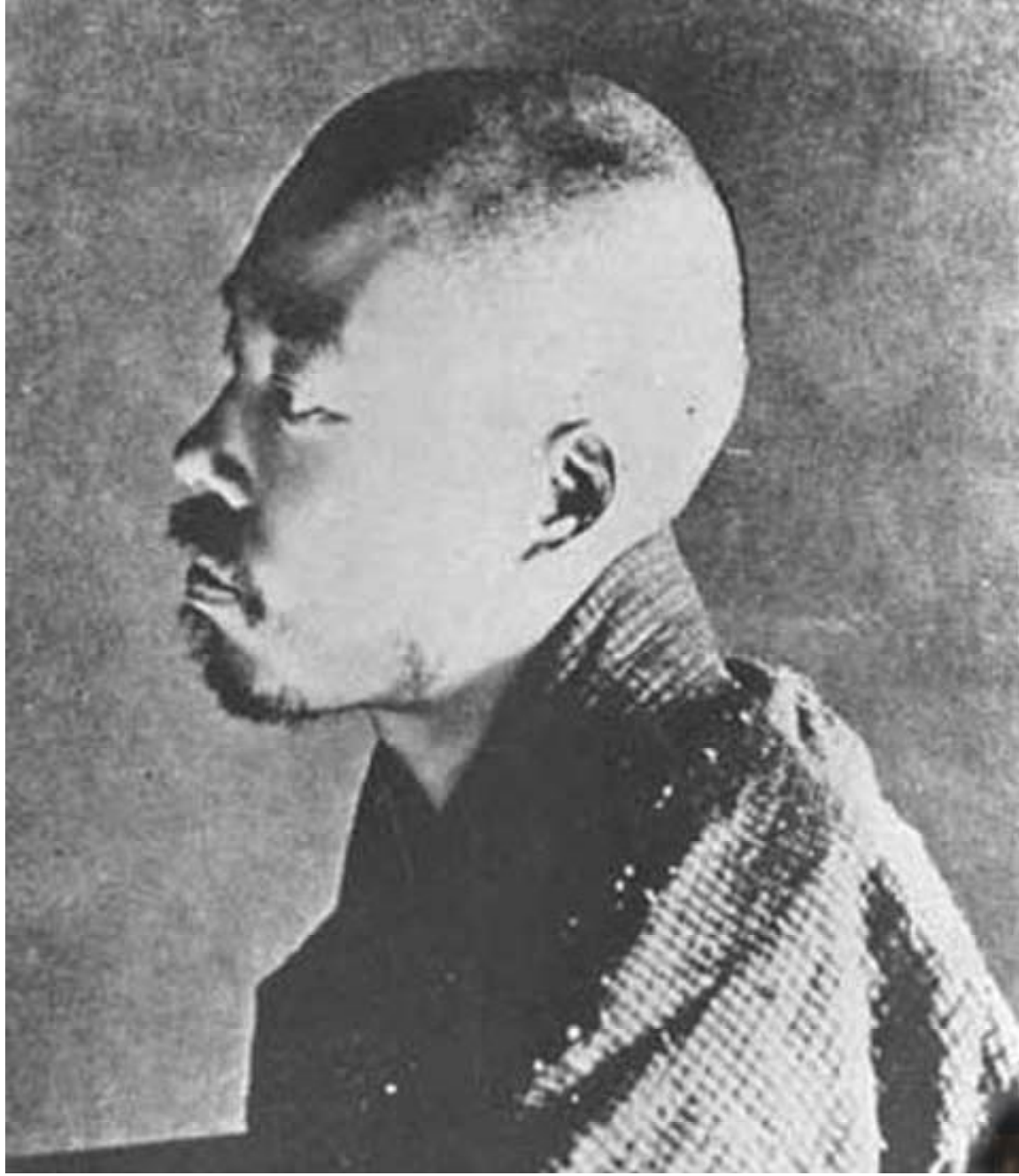

Shiki Masaoka (1867-1902)

“Čvorovi – Antologija haikua jugoistočne Evrope” objavljena u Tolminu 1999. (multilingvalno). Antologija – po abecednom redu – uključuje haiđine iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Grčke, Hrvatske, Jugoslavije, Kipra, Makedonije, Rumunije, Slovenije i Turske. Sastavljači – Dimitar Anakiev, Nišlija, koji sada živi u Tolminu i Džim Kacijam, Amerikanac – su ovom knjigom dali sjajan POZITIVAN primer “balkanizacije” (koja se inače uglavnom javlja u negativnim značenjima: kao sinonim nacionalno–verskih sukoba i rasula).

Ako se ima u vidu kolika su energija i novac uloženi da se narodi regiona što više podele i zavade – onda ova antologija deluje ne samo kao pesnički zbornik, nego i kao gerilski otpor toj strategiji.

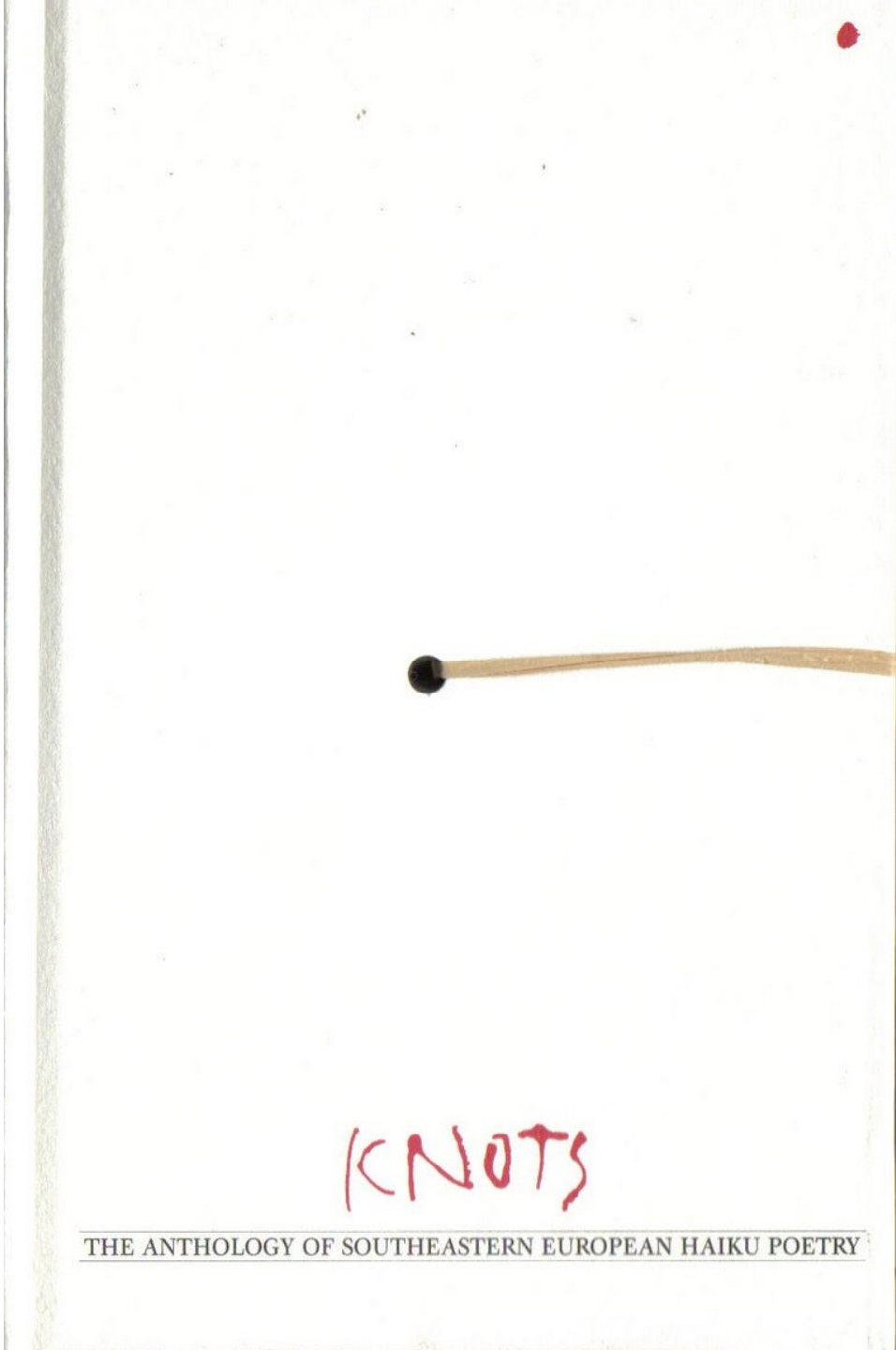

(iz antologije *Čvorovi)*
Talasi žita,
Talasi, talasi,
Do horizonta (Pavle Ađanski, Jugoslavija)

Napuštena kuća
Velike pahulje padaju
Niz odžak (Vid Vukasović, Jugoslavija)

Susreću jedni druge
A zatim nestaju –
Tragovi u snegu (Robert Bebek, Hrvatska)

Posle kiše –
puž sjaji
u travi (Pandora Ilijevska, Makedonija)

Drveće u magli –
uz ruku mi se
penje mrav (Konstantin Abaluta, Rumunija)

Vrući kesteni –
Prvi sneg
Na njima se otapa (Dimitar Anakiev, Slovenija)

Josa Buson (1716-84): Soko

2000. je u Tokiju objavljena svetska antologija haikua (*Haiku trubaduri 2000*) – priređivač: Ban'ya Natsuishi.

Tu su uključena i po tri haikua dva srpska autora – Zorana Doderovića i Dušana Pajina.

zatrovana reka
ribar vilama lovi
uginulu ribu
(Z. Doderović)

Svoje spasenje –
Možeš li ga videti
U oku drugog?
(D. Pajin)

U avgustu i septembru 2000. održani su Svetski festival haikua (25–30 avgusta, u Londonu i Oksfordu) i konferencija Svetske haiku federacije (1–3 septembra u Tolminu, Slovenija) – dva značajna skupa vezana za svetsku haiku poeziju. To su dve od niza manifestacija koje se svake godine održavaju u različitim zemljama, a vezane su za najmasovniji poetski i kulturni pokret svih vremena.

U avgustu 2001. održan je 15. Svetski kongres estetičara u Tokiju. U sklopu japanske sekcije, bio je i referat Dušana Pajina: *Haiku in the 21st Century Aesthetics: World Haiku - Meeting Of East and West.* Kasnije je uključen u zbornik Kongresa, a i objavljen u časopisu koji je obuhvatio samo neke radove sa Kongresa - *Aesthetics*, br. 11, mart 2004, Tokio

Matsuo Basho (1644-94) – grafika iz 18. v.

Centar za Istočnu Aziju pri Filološkom fakultetu u Beogradu objavio je 2002. kapitalno izdanje haiku poezije - kao ediciju *Trešnjev cvet.*

Priredivači su prof. Liljana Marković, Milijan Despotović i Aleksandra Vraneš. U bogatoj haiku bibliografiji sa teritorije ex-Jugoslavije, koja broji preko 500 naslova, ova edicija je važna, zbog svoje obuhvatnosti, a ima četiri knjige.

Prva knjiga - *Povetarac nad potokom*- sadrži oglede priredivaca o haiku poeziji, izbor iz kritike kao i podatke o jugoslovenskim i japanskim autorima zastupljenim u izboru.

Druga knjiga - *Šljivin cvet* - je antologija japanskih klasika ovog žanra (Macuo Bašo, Josa Buson, Kobajaši Isa itd).

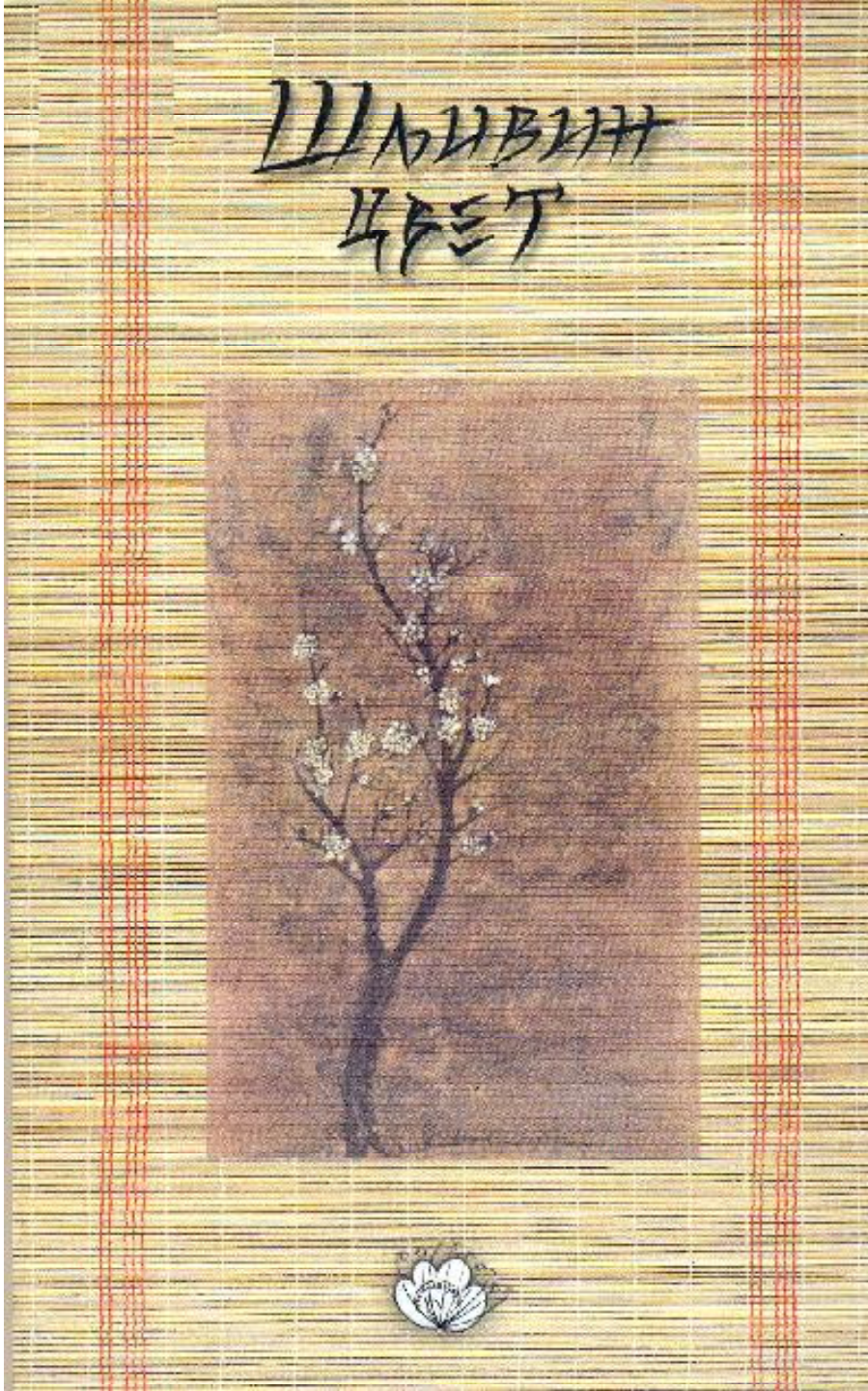

Treća knjiga - *Jutro pripada pticama* - podeljena je u tri toma i sadrži haikue oko 700 naših autora (po azbučnom redu) među kojima su i pesnici inače poznati po drugačijoj vrsti poezije – D. Maksimović, B. Miljković, D. Erić i dr.

Četvrtu knjigu - *Pahulje maslačka* - čine prepevi naših haiđina na ruski jezik, koje je uradio Aleksandar Ševo. U predgovoru je kratak istorijat jugoslovenskog haikua.

Ediciju je ilustrovala i opremila Vesna Furunčić iz Beograda koja je studirala kinesko i japansko slikarstvo i kaligrafiju.

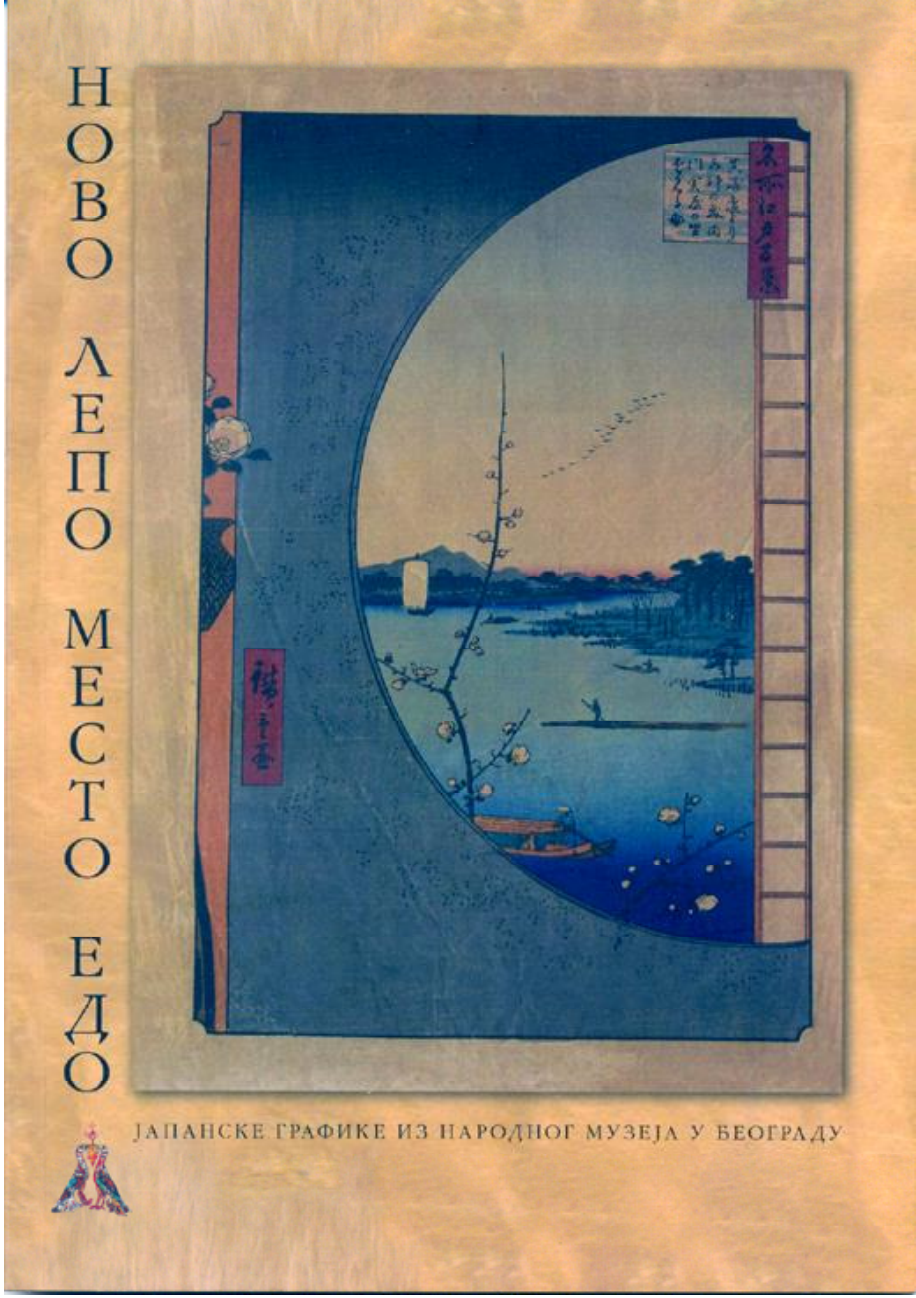

Katalog izložbe japanske grafike iz kolekcije Narodnog muzeja, u Beogradu, 2008. godine

Scena iz japanskog vrta u Beogradu

Jedno staro pitanje – čemu poezija u oskudnom vremenu – sugeriše da ljudi gube interes za poeziju, ili umetnost kada su zaokupljeni nevoljama.

Međutim, između ostalih, Andre Malro je umetnost shvatao kao protest i otpor čoveka prema ljudskoj sudbini i razornom delovanju istorijskih zala.

Kao da to potvrđuje, jugoistočna Evropa već tri decenije predstavlja jedno od najživljih uporišta u svetskom haiku pokretu.

Ovde ću navesti još neke pojedinačne primere. Zbirke haiku poezije Vida Vukasovića:
- *Kutija od svile* (Beograd 1994)
- *The Little Laughing Rainbows* (Beograd 1995)

koautorske zbirke - sa Gordanom Petković:

- *Svet niotkuda* (Beograd, 2004) (haibuni) - *Osluškivanje tišine* (Beograd, 2005)
- *Jednorog dodiruje sferu ljubičastog* (Beograd, 2006).

Objavio veći broj haikua u zemlji i inostranstvu (Japan, Holandija, SAD, Nemačka itd.) na srpskom, engleskom i više drugih jezika.

Nagrađivan na domaćim konkursima i u inostranstvu.

pred sam zalazak
reka, nebo i trava
u prozračju

- haiku i fotos,
V. Vukasović

- Mirjana Božin je u galeriji Međunarodnog kulturnog centra u Beogradu 2003. priredila povezanu izložbu crteža i haikua - “Jednodušnost”. Naporedo sa tim je napravila knjigu izrađenu ručno, koju je tokom izložbe delila prijateljima. Ta zbirka je uključena u troknjižje NOVO DETE (*Jednodušnost, Nagrada* i *Allegro religioso*), u izdanju njene ručne izdavačke radionice “Uska staza”, Beograd, 2004.

Jedan njen haiku:
Odmarajući se
od čežnje – zurim u duboku
bistru vodu .

Fotos: Vid Vukasović

Natalija Dabić je kao diplomski rad na FPU 2005. štampala 19 grafika sa haikuima japanskih i naših haiđina na poleđini i to spakovala u kutiju rađenu u japanskom duhu.

Leptirov san
Lampion žmirnu
cak, cak...

Gordana Petković

Zmaj od papira
na niskom drvetu.
Prolećni dan.

Šiki

Jula 2005. Bugarski haiku club bio je domaćin Treće konferencije Svetskog haiku udruženja i okupio oko 100 pesnika iz 12 zemalja i sa 4 kontinenta.

Vidimo da je jedna poetska forma postala okosnica masovnog globalnog (svetskog) pokreta i prerasla u neobičan kulturni fenomen.

Anon. aut.: Pano sa vranama, 17. v.

Unkoku Togan: Vrane (16. v.)

Tokom maja 2006. u kompleksu japanskog vrta u botaničkoj bašti “Jevremovac” u Beogradu, napravljena je prezentacija različitih vidova japanizma kod nas.

Natalija Dabić, Gordana Petković i Vid Vukasović, u japanskom vrtu za vreme haiku popodneva.

Tu su bile izložba ljubitelja bonsai-ja, druženja u sklopu haiku popodneva, prigodna predavanja (čajna ceremonija, japanski vrtovi, gađanje iz luka), do demonstracija ikebane, izložbe slika u kineskom duhu, itd.

Pajin u bot. bašti na bonsai izložbi članova Bonsai društva iz Beograda

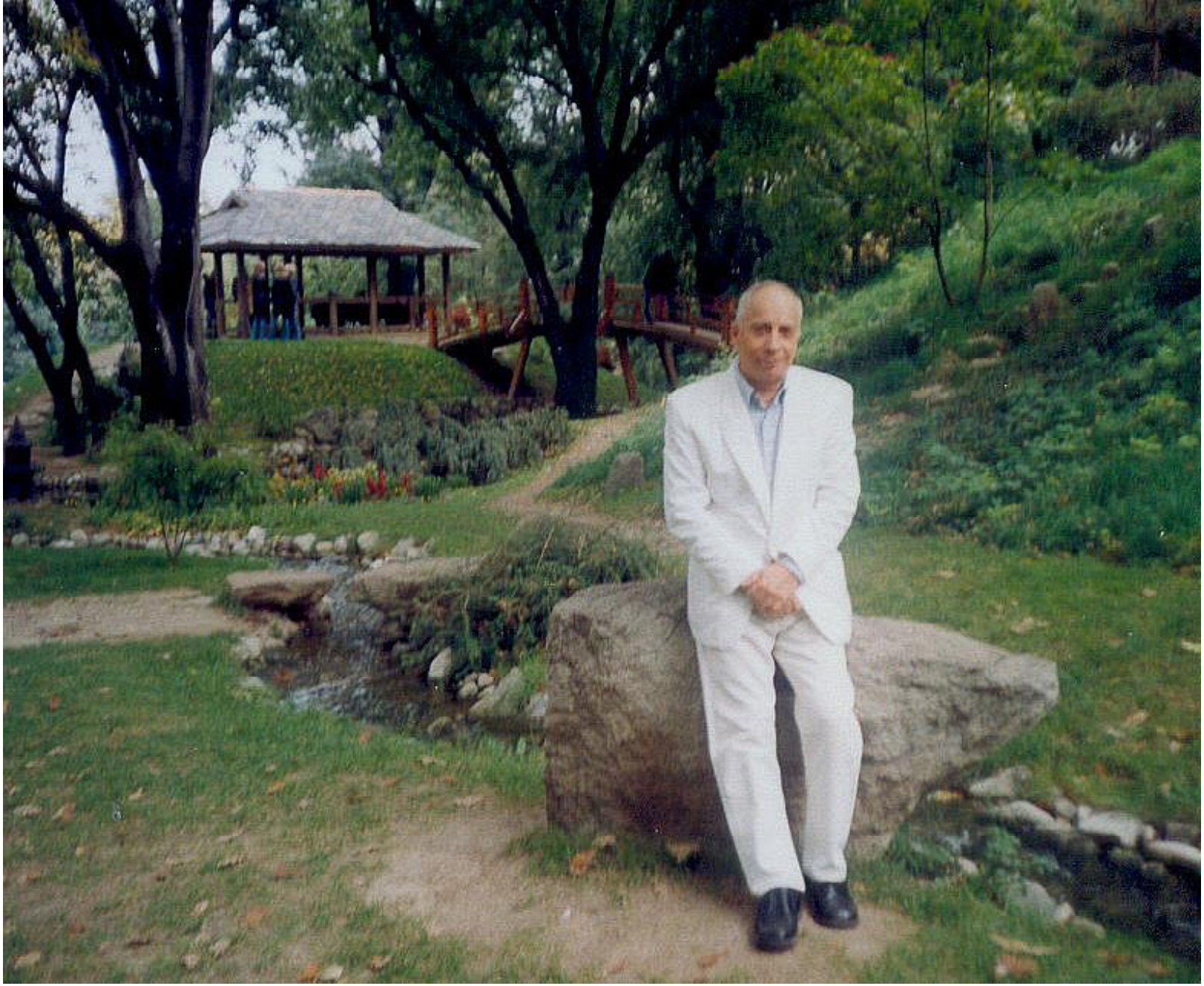

Prizori iz japanskog vrta u botaničkoj bašti, 2006.

Srba Mitrović (1931-2007) je 2007. objavio knjigu haikua "S Kalemegdana“, jer mu je ta forma postala bliska tokom dugogodišnjeg iskustva prevođenja japanske haiku-poezije na srpski, u saradnji s Hirošijem Jamasakijem Vukelićem. Iz njegovih haiku-slika iskrsava Kalemegdan, u nizu kadrova (kako bi rekao Ajzenštajn), a svaki kadar je izdvojen od drugih, da bi dobio na neponovljivosti i važnosti.

Mitrović je u saradnji sa Vukelićem uradio sledeće prevode:

- *Četiri godišnja doba: savremena japanska haiku poezija*, Beograd: Nova, 1994
- Bašo, Macuo: *Četiri godišnja doba: kroz osamdeset jedan haiku:* Letopis Matice srpske. sv. 1/2 -1996.
- Buson, Josa: *Prolećno more: haiku pesme*, Beograd: Rad, 1999.
- Bašo, M.: *Svenulo polje: izabrane haiku pesme*, Beograd: Rad, 2008.

Kapljica rose
na povelome listu
crvene bukve. (S. Mitrović)

OLJA PAJIN

LATICE NA STOLU

HAIKU I KRATKE PESME

Beograd - 2007.

Zbirka haiku i kratkih pesama Olje Pajin (iz 2007) sastoji se iz dva dela. U prvom su haiku pesme, tradicionalno posvećene godišnjim dobima i svetu prirode, a u drugom kratke pesme takođe u tri stiha, posvećene ljudima, životu, sećanjima. Neke pesme su praćene ilustracijama.

Stade pljusak
gavran otrese krila,
pa žurno, prhnu

Te ilustracije zajedno sa jednim brojem slika u duhu zena, Dušana Pajina, predstavljene su na zajedničkoj izložbi, koja je održana u Galeriji YUBIN u Beogradu, juna 2008.

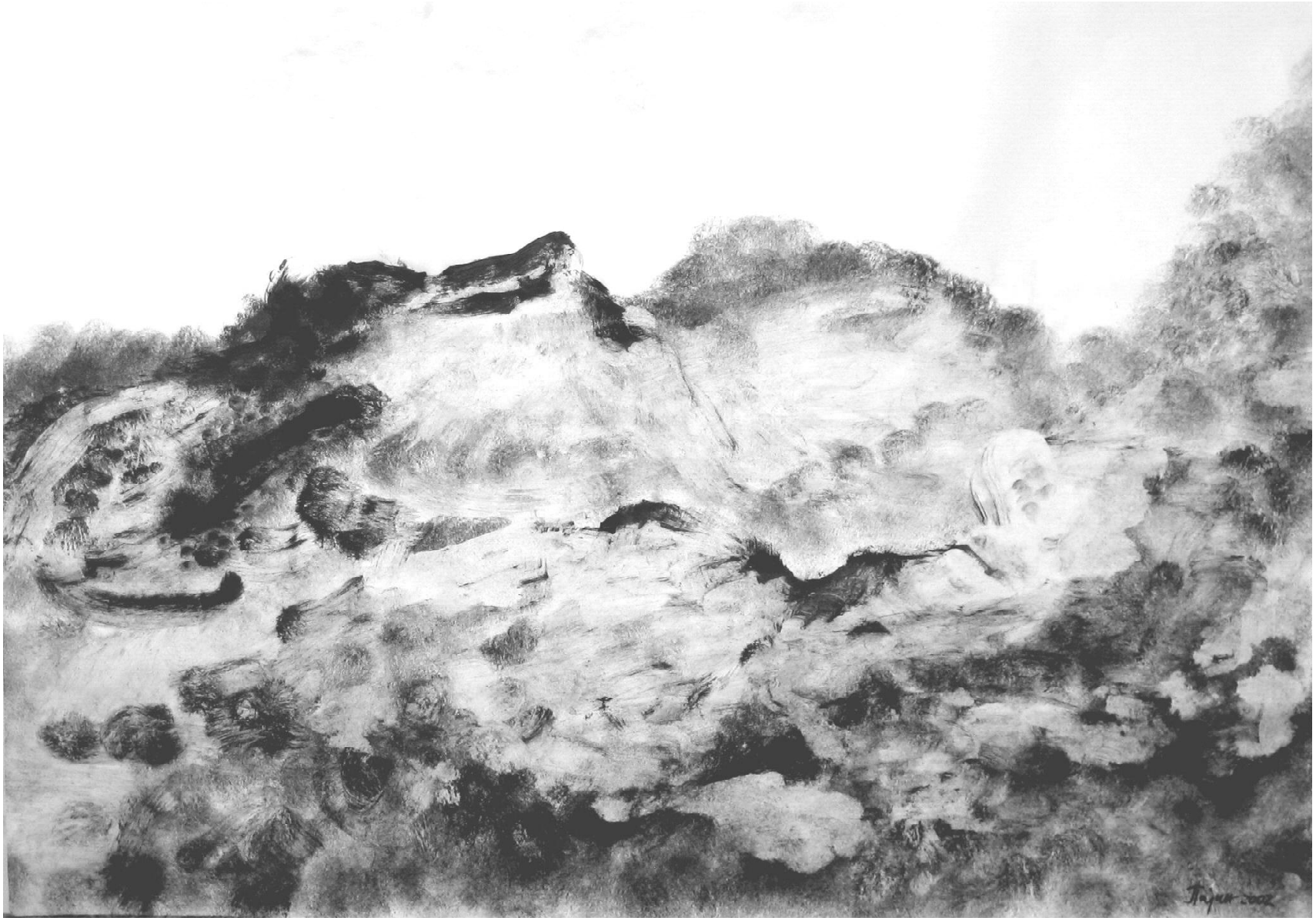

D. Pajin: Planina, 2002.

Pre više godina sam sa Japancem – čije je ime Kiđima Hađime (Kijima Hajime) - razmenio ove zapise, koje je on odštampao na ovoj kartici, pa mi je poslao.

Kasnije je ove zapise na srpskom, japanskom i engleskom, uključio u veliku knjigu, u kojoj su bile stotine ovako višejezički ukrštenih katrena, sa autorima iz svih delova sveta.

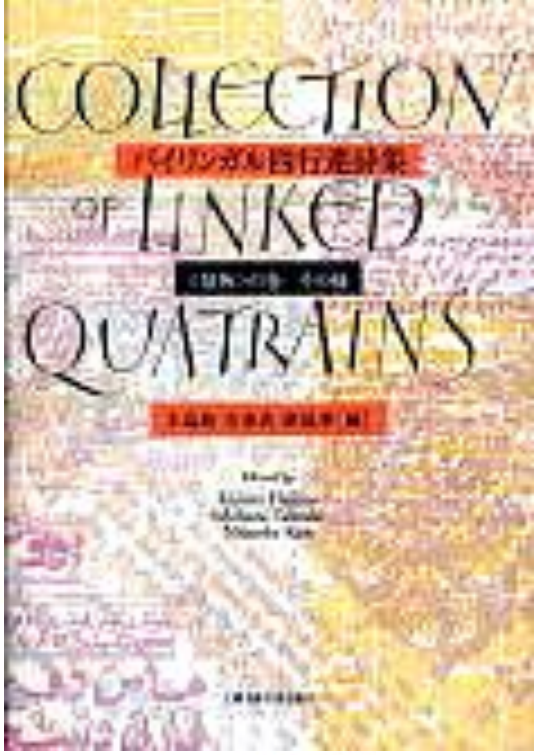

Linked Quatrains in English, Japanese and Serbian

Like a butterfly	蝶のように	Heart's flame	心の炎
Enchanted by a lamp	明かりに魅せられ	Appears cherry	明か明かり日なた
Perishing	滅びるは	Blossoms glaring each other	睨みあう
In my heart's flame	わが心の炎のなか	In the bright sun	桜の花
Dusan Pajin	デューシャン・パイン	Kijima Hajime	木島　始

Kao leptir
Začaran lampom
Nestajem
U vatri svog srca.

Dušan Pajin

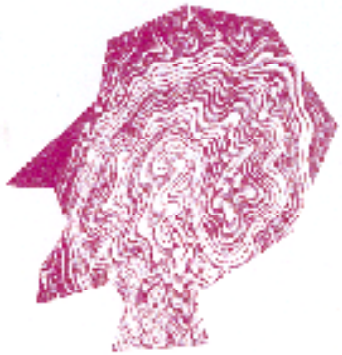

Vatra srca
Kao trešnjeve latice
Što se obasjavaju
Na jarkom suncu.

Kijima Hajime